

Jacek Kosonoga

Właściwość ruchoma sądu w sprawach karnych

Streszczenie

W opracowaniu poruszono problematykę tzw. właściwości ruchomej w sprawach karnych. Analizie poddano zarówno przesłanki zmiany właściwości rzeczowej sądu, jak i tryb postępowania w takich przypadkach. Wskazano również główne kierunki orzecznicze charakteryzujące tytułową instytucję. Zakwestionowano przy tym tezę, że o przekazaniu sprawy z uwagi na szczególną wagę sprawy powinien decydować status społeczny uczestników postępowania, zwrócono również uwagę na konieczność zachowania reguły exceptiones non sunt extendendae.

I. Wprowadzenie

Zgodnie z art. 25 § 2 k.p.k., sąd apelacyjny, na wniosek sądu rejonowego, może przekazać do rozpoznania sądowi okręgowemu, jako sądowi pierwszej instancji, sprawę o każde przestępstwo, ze względu na szczególną wagę lub zawiłość sprawy. W przepisie tym ustawodawca przewidział możliwość zmiany właściwości rzeczowej sądu, wprowadzając tzw. właściwość ruchomą, zwaną również właściwością delegacyjną lub przemienną.

Zbliżoną instytucję przewidywał art. 17 § 2 k.p.k. z 1969 r. Z uwagi na dwustopniową strukturę sądów powszechnych w poprzednim stanie prawnym o przejęciu do rozpoznania orzekał jednak sąd okręgowy, który działał na wniosek prokuratora lub z urzędu (*ius evocandi*).

Możliwości takiej nie przewidywał pierwotnie kodeks postępowania karnego z 1997 r. Właściwość ruchomą przywrócono ustawą z dnia 1 lipca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych¹. W trakcie procesu legislacyjnego podnoszono, że dzięki temu rozwiązaniu szczególnie trudną sprawę mógłby rozpoznać lepiej przygotowany merytorycznie sąd okręgowy zamiast sądu rejonowego, co miałyby służyć przyspieszeniu i usprawnieniu postę-

¹ Ustawa z dnia 1 lipca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz. U. Nr 17, poz. 155).

powania karnego². Wskazywano także na potrzebę rozładowania zaległości w sądach rejonowych, szczególnie w dużych miastach³.

Dostrzegano, co prawda, pojawiające się wątpliwości konstytucyjne (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) i prawnomiędzynarodowe (art. 6 ust. 1 EKPCz), ale jednocześnie podkreślano zasadność powierzenia bardziej doświadczonym sędziom spraw wymagających odpowiedniego ugruntowanego doświadczenia zawodowego, zwłaszcza w sytuacji, gdy sprawa trafi do sądu rejonowego o niepełnej obsadzie kadrowej, dysponującego jedynie bardzo młodą kadram⁴.

Ocena omawianej instytucji nie jest jednak jednoznaczna. W doktrynie pojawiają się również opinie krytyczne. W szczególności kwestionuje się niedookreśloność przesłanek z art. 25 § 2 k.p.k., jak również eksponuje się gwarancyjny charakter przepisów o właściwości, w tym zwłaszcza prawo obywatela do rozpoznania jego sprawy zgodnie ze z góry znanymi zasadami wyznaczania sądu właściwego⁵.

Istniejące rozbieżności sprowadzić można w istocie do kolizji dwóch wartości. Z jednej strony chodzi o realizację praworządnościowego założenia, że sprawę powinien rozpoznać sąd właściwy, z drugiej natomiast o konieczność jej powierzenia odpowiednio doświadczonym sędziom oraz związaną z tym potrzebę szybkości i sprawności procedowania. Tego rodzaju wątpliwość aksjologiczną rozstrzygnąć należy na rzecz tych ostatnich racji.

Zasadnie dostrzega się, że prawo do sądu właściwego wyraża nakaz, aby sprawa była powierzona temu sądowi, który jest najwłaściwszy do jej rozpoznania m.in. z uwagi na jego umiejscowienie w hierarchii sądownic-

² Stanowisko Rządu z dnia 5 lipca 2002 r. wobec poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, s. 4; Sejm RP IV kadencji, druk nr 388.

³ Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, s. 4; Sejm RP IV kadencji, druk nr 388.

⁴ Zob. S. Zabłocki, Opinia dotycząca zmian w kodeksie postępowania karnego zawartych w projekcie rządowym (druk nr 2510) oraz w projektach poselskich (druki nr 2336, 2154, 1638, 1814 i 1655), CzPKiNP 2001, nr 2, s. 101–102; P. Hofmański, Opinia do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy i niektórych innych ustaw (druk nr 2510 – w zakresie przepisów procesowych) oraz poselskich projektach ustaw o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (druki nr: 1638, 1655, 1814, 2154 oraz 2336), CzPKiNP 2001, nr 2, s. 59.

⁵ Zob. m.in.: A. Gabelle, Reforma procedury karnej w Polsce w latach 1990–2002 (uwarunkowania, założenia, perspektywy), PiP 2002, nr 5, s. 44–45; E. L. Wędrichowska, Składy i właściwość sądu w nowym kodeksie postępowania karnego, (w:) P. Kruszyński (red.), Nowe uregulowania prawne w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r., Warszawa 1997, s. 112–113; w poprzednim stanie prawnym A. Kaftal, Podstawowe problemy kodyfikacji prawa karnego procesowego, PiP 1968, nr 7, s. 88.

twą⁶. Zgodne z wymogami konstytucyjnymi jest bowiem takie ukształtowanie właściwości poszczególnych sądów, aby było to adekwatne do przedmiotu sprawy. Chodzi o sąd, który jest najlepiej przygotowany do rozpoznania danej kategorii spraw, czy to ze względu na swoją specjalizację, czy też miejsce w strukturze sądownictwa⁷. Stąd też przyjęcie, że sprawy zawile rozpoznaje sąd bardziej doświadczony, usytuowany ustrojowo nad sądem właściwym, nie powinno budzić zastrzeżeń. Jeżeli uwzględni się dodatkowo, że o przekazaniu sprawy decyduje sąd apelacyjny, a w dotychczasowym orzecznictwie zasadnie podkreśla się konieczność umiarkowanego stosowania art. 25 § 2 k.p.k., to instytucja właściwości ruchomej jawi się jako czynnik racjonalizujący formalnie wyrażony w art. 25 § 1 k.p.k. podział kompetencji pomiędzy sąd rejonowy i sąd okręgowy. Rozgraniczenie to nie oddaje stopnia zawichości i wagi konkretnej sprawy, a okoliczności te zasadnie wpływają na właściwość rzeczową i uelastyczniają ogólne zasady jej określania.

II. Reguła *exceptiones non sunt extendendae*

O faktycznym kształcie instytucji z art. 25 § 2 k.p.k. decyduje praktyka orzecznicza sądów apelacyjnych. Istotnym jej wyznacznikiem jest traktowanie art. 25 § 2 k.p.k. jako wyjątku od reguły; regulacji, która – w myśl zasady *exceptiones non sunt extendendae* – nie powinna podlegać wykładni rozszerzającej. Przepisy o właściwości sądu mają nie tylko charakter porządkowy, ale przede wszystkim znaczenie gwarancyjne i zapewniają stronie rozpoznanie jej sprawy przez sąd wyznaczony według z góry znanych kryteriów (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP; art. 6 ust. 1 EKPCz). Co więcej, nadmierne i zbyt pochopne zmienianie właściwości rzeczowej w trybie art. 25 § 2 k.p.k. mogłoby prowadzić do osłabienia zaufania do sądu wyznaczonego według zasad ogólnych i jego zdolności do rzetelnego przeprowadzania procesu.

Sądy apelacyjne w zasadzie konsekwentnie stoją na słusznym stanowisku, że rozpoznawanie sprawy przez sąd właściwy na podstawie ustawy jest podstawą praworządności o randze konstytucyjnej, co oznacza, że korzystanie z możliwości przekazania sprawy innemu sądowi powinno być uzasadnione nieodzownością takiego rozwiązania, zaś jakkolwiek interpretacja rozszerzająca art. 25 § 2 k.p.k. jest niedopuszczalna⁸. Sądy nie powinny

⁶ W. Jasiński, *Bezstronność sądu i jej gwarancje w polskim procesie karnym*, Warszawa 2009, s. 214.

⁷ Wyrok TK z dnia 10 czerwca 2008 r., sygn. SK 17/07, OTK-A 2008, nr 5, poz. 78.

⁸ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 7 września 2005 r., sygn. II AKo 114/05, KZS 2005, nr 9, poz. 31; postanowienie SA w Krakowie z dnia 21 sierpnia 2003 r., sygn. II AKo 116/03, OSA 2004, nr 11, poz. 86; postanowienie SA w Katowicach z dnia 9 stycznia 2008 r., sygn. II AKo 244/07, LEX nr 410389; postanowienie SA w Katowicach z dnia 19 grudnia 2007 r.,

bowiem korygować regulacji ustawowej, nagiąć prawo do własnych wyobrażeń czy doraźnych potrzeb⁹.

Zasadnie wobec tego eksponuje się, że zastosowanie art. 25 § 2 k.p.k. jest możliwe jedynie w sytuacjach specjalnych, ponadprzeciętnych, rzadkich i wyjątkowych¹⁰; z przepisu tego należy korzystać jedynie wówczas, gdy nie sprzeciwiają się temu względy natury celowościowej¹¹. Jest przy tym oczywiste, że zawarte w art. 25 § 2 k.p.k. pojęcie szczególnej zawężonej sprawy lub jej szczególnej wagi odnosi się do oceny istoty sprawy, nie zaś do indywidualnych ocen sędziego, nawiązujących do braku doświadczenia zawodowego¹².

III. Kryteria zmiany właściwości rzeczowej

Możliwość zmiany właściwości rzeczowej sądu wyznaczają dwa kryteria: 1) szczególna waga; 2) szczególna zawężona sprawa. Spójnik „lub” wyraża alternatywę, co oznacza, że dla zastosowania art. 25 § 2 k.p.k. wystarczające będzie spełnienie jednej z przesłanek, przy czym przymiotnik „szczególny” należy odnieść zarówno do wagi, jak i zawężonej rozpoznawanej sprawy. Co prawda, ustawodawca nie użył *verba legis* sformułowania „szczególna zawężona sprawa”, ale mając na uwadze potrzebę zwięzłego i syntetycznego redagowania tekstu prawnego i unikanie zbędnych powtórzeń oraz uwzględniając konieczność zawężającej interpretacji przepisu wyjątkowego, o zmianie właściwości rzeczowej decydować powinna ponadprzeciętna zawężona rozpoznawanej sprawy¹³.

Takim sformułowaniem ustawodawca posłużył się natomiast w art. 28 § 3 k.p.k., co może pośrednio dowodzić, że w art. 25 § 2 k.p.k. chodzi również o szczególną zawężoną sprawę. O przekazaniu sprawy może decydować za-

sygn. II AKo 236/07, KZS 2008, nr 7–8, poz. 85; postanowienie SA w Krakowie z dnia 6 listopada 2003 r., sygn. II AKo 140/03, KZS 2003, nr 11, poz. 33.

⁹ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 5 kwietnia 2007 r., sygn. II AKo 109/07, KZS 2007, nr 4, poz. 30; zob. również J. G u r g u l, Glosa do postanowienia SA w Krakowie z dnia 17 lutego 2004 r., sygn. II AKa 9/04, Prok. i Pr. 2006, nr 11, s. 177–182.

¹⁰ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 19 grudnia 2007 r., sygn. II AKo 236/07, LEX nr 410405; postanowienie SA w Katowicach z dnia 13 sierpnia 2003 r., sygn. II AKo 119/03, OSA 2004, nr 7, poz. 56.

¹¹ Postanowienie SA w Lublinie z dnia 17 sierpnia 2005 r., sygn. II AKo 226/05, LEX nr 165996, zob. również postanowienie SA w Katowicach z dnia 10 grudnia 2003 r., sygn. II AKo 213/03, LEX nr 183332; postanowienie SA w Krakowie z dnia 11 czerwca 2003 r., sygn. II AKo 145/03, KZS 2003, nr 11, poz. 31.

¹² Postanowienie SA w Katowicach z dnia 22 października 2003 r., sygn. II AKo 174/03, KZS 2004, nr 2, poz. 47.

¹³ Por. art. 5 rozporządzenia Prezesa RM z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie zasad techniki prawodawczej, Dz. U. Nr 100, poz. 908; tak też postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 28 listopada 2006 r., sygn. II AKo 330/06, LEX nr 203397.

tem równo szczególna zawilość sprawy, jak i jej szczególna waga, nie jest jednak wykluczone, aby była to suma okoliczności wynikających z obu przesłanek.

Zgodnie ze znaczeniem słownikowym zawilość oznacza trudny do zrozumienia, pełen niejasności, skomplikowany, zagmatwany¹⁴. Cechę tego rodzaju należałoby zatem odnieść do warstwy merytorycznej sprawy. Waga to m.in. ważność, doniosłość, znaczenie czegoś¹⁵. Najogólniej rzecz ujmując chodzi o społeczny wydzźwięk rozpoznawanej sprawy karnej, związany ze sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości przez sądy. Szczególny oznacza natomiast tyle co: odznaczający się czymś osobliwym, zwracający czymś uwagę; niezwykle, wyjątkowy, specjalny, nieprzeciętny¹⁶.

IV. Szczególna waga sprawy

Oba wyrażenia normatywne zostały poddane już wnikliwej wykładni operatywnej. W przypadku szczególnej wagi w orzecznictwie podkreśla się, że przesądza o niej szczególne znaczenie dla opinii społecznej lub interesu publicznego¹⁷, chodzi o sprawy, które bądź ze względu na osobę sprawcy, bądź rodzaj zarzucanego mu przestępstwa stają się szczególnie bulwersujące i wywołują emocje wśród szerszej społeczności, często także powodują skrajne oceny mogące wpływać na nastroje, stosunek do władz lub porządek publiczny; będą to z reguły sprawy precedensowe, które niejednokrotnie dotykają mechanizmów funkcjonowania państwa¹⁸.

Kwestią niejednoznacznie ocenianą w orzecznictwie jest wpływ statusu społecznego uczestników procesu na zmianę właściwości rzeczowej sądu. Z jednej strony podnosi się, że tego rodzaju okoliczności nie mogą mieć znaczenia, gdyż mogłoby to stanowić naruszenie zasady równości wobec prawa¹⁹. Z drugiej jednak twierdzi się, że o atypowości sprawy i w związku z tym jej przekazaniu w trybie art. 25 § 2 k.p.k. może przesądzać pozycja, jaką zajmują oskarżeni w społeczeństwie. Dotyczyć to może osób sprawują-

¹⁴ S. Dubisz (red.), Uniwersalny słownik języka polskiego, Warszawa 2003, t. V, s. 592.

¹⁵ *Ibidem*, s. 9.

¹⁶ *Ibidem*, t. IV, s. 638.

¹⁷ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 13 lutego 2008 r., sygn. II AKo 32/08, OSA w Katowicach 2008, nr 2, poz. 6.

¹⁸ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 13 lutego 2008 r., sygn. II AKo 32/08, OSA w Katowicach 2008, nr 2, poz. 6; postanowienie SA w Krakowie z dnia 27 grudnia 2007 r., sygn. II AKo 295/07, KZS 2008, nr 1, poz. 64; postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 24 maja 2007 r., sygn. II AKo 94/07, LEX nr 271929; postanowienie SA w Krakowie z dnia 27 maja 2009 r., sygn. II AKo 58/09, KZS 2009, nr 6, poz. 69.

¹⁹ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 22 grudnia 2010 r., sygn. II AKo 179/10, KZS 2011, nr 4, poz. 39; postanowienie SA w Krakowie z dnia 15 listopada 2007 r., sygn. II AKo 275/07, KZS 2008, nr 1, poz. 62.

cych doniosłe funkcje publiczne, znanych, sławnych, wybitnych przedstawicieli świata nauki lub kultury²⁰.

Jak się wydaje, wagi sprawy nie należy utożsamiać wyłącznie z uczestnikami procesu. Powinna ją uzasadniać suma okoliczności podmiotowych i przedmiotowych. Charakter strony procesowej nie powinien stanowić samodzielnego kryterium, wyznaczania właściwości rzeczowej. Oznaczałoby to, że dla pewnej kategorii osób przewidziane są sądy wyższego rzędu, tylko dlatego, że ich stratus społeczny jest inny. Poza ewidentnym naruszeniem zasady równości tego rodzaju założenie mogłoby także w odbiorze społecznym osłabiać zaufanie do sądów niższego rzędu. Zasadnie wobec tego odmawia się przekazania sprawy tylko z tego powodu, że oskarżony był funkcjonariuszem publicznym²¹, czy też pełnił funkcję dyrektora w przedsiębiorstwie państwowym²².

Przesłankę tego rodzaju spełnia natomiast sytuacja, gdy poza rangą stron procesowych (poseł na Sejm RP oraz profesor prawa) występował szczególnie przedmiot rozpoznania wymagający oceny motywów i zachowania przedstawiciela władzy ustawodawczej w istotnej społecznie sprawie rozstrzyganej przez wysoki organ państwowy²³. Podobnie w sytuacji, gdy oskarżonymi był wiceminister rządu oraz dwóch posłów, a sprawa dotyczyła funkcjonowania specjalnych grup policji i mechanizmów przekazywania informacji niejawnych²⁴.

Generalnie, spełnienie przesłanek z art. 25 § 2 k.p.k. najczęściej jest wypadkową szeregu okoliczności. W judykaturze stwierdza się, że szczególna waga sprawy wyrażała się w oskarżeniu osób pełniących doniosłe funkcje publiczne o sprzedajność za dość dużą kwotę pieniędzy oraz w znacznej wartości mienia publicznego, które było przedmiotem machinacji związanych z funkcjonowaniem znaczącego organu samorządu terytorialnego. Z kolei zawilość sprawy polegała na zbiegu obszerności podmiotowej i przedmiotowej sprawy, złożoności materii dowodowej oraz oczekiwanego zainteresowania społecznego, więc i obciążeń trudniejszych dla sędziów o krótszym stażu i mniejszym doświadczeniu. Jak zasadnie podkreślono, każda z tych

²⁰ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 27 grudnia 2007 r., sygn. II AKo 295/07, KZS 2008, nr 1, poz. 64; postanowienie SA w Katowicach z dnia 23 listopada 2005 r., sygn. II AKo 194/05, Prz. Orz. PA w Katowicach 2006, poz. 6; postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 24 maja 2007 r., sygn. II AKo 94/07, LEX nr 271929; postanowienie SA w Katowicach z dnia 8 marca 2006 r., sygn. II AKo 44/06, LEX nr 191769.

²¹ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 22 grudnia 2010 r., sygn. II AKo 179/10, KZS 2011, nr 4, poz. 39.

²² Wyrok SA w Katowicach z dnia 15 listopada 2005 r., sygn. II AKa 193/05, KZS 2006, nr 2, poz. 67.

²³ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 15 listopada 2007 r., sygn. II AKo 275/07, KZS 2008, nr 1, poz. 62.

²⁴ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 3 marca 2004 r., sygn. II AKa 20/04, KZS 2004, nr 3, poz. 23.

przyczyn zawilości sprawy, oddzielnie występując, nie wystarczyłaby do przekazania sprawy sądowi okręgowemu. Łączne ich wystąpienie, a zwłaszcza zbieg ze szczególną wagą sprawy, uzasadniały odjęcie sprawy z właściwości sądu rejonowego²⁵.

W orzecznictwie można wyróżnić również kierunek interpretacyjny polegający na założeniu, że co do zasady sprawy dotyczące istotnych praw dużych grup społecznych traktować należy jako sprawy o większej wadze, jak chociażby w przypadku upadłości dużego zakładu produkcyjnego, żywiącego mieszkańców kilku powiatów²⁶.

Jest to założenie słuszne, nie sposób jednak w pełni podzielić poglądu, że o przekazaniu sprawy w trybie art. 25 § 2 k.p.k. może decydować sama tylko wielość pokrzywdzonych przestępstwem obrazy uczuć wyznawców dominującej religii²⁷. W realiach polskich skutkowałoby to w zasadzie każdorazowym przekazaniem sprawy np. o czyn z art. 196 k.k. Zasadnie natomiast podnosi się, że w tego rodzaju sprawach w rachubę może wchodzić zawilość sprawy, zwłaszcza wówczas, jeżeli zachodzi konieczność rozważenia opinii różnych biegłych w kilku dziedzinach sztuki, w tym zagadnień kultu religijnego. Rozstrzygnięcie tych kwestii, jak podkreśla się w orzecznictwie, wymaga większego doświadczenia życiowego i orzeczniczego, zwykle właściwego sędziom szczebla okręgowego. Dotychczasowe doświadczenia współczesnej praktyki prawnej w tych sprawach są niewielkie, a oczekiwanie rozstrzygnięć znaczne²⁸.

Konsekwentnie natomiast przyjmuje się, że nie może o tym decydować samo tylko zainteresowanie medialne sprawą²⁹, podobnie jak sama wielość wyrządzonej szkody majątkowej³⁰.

Przekazania sprawy z uwagi na jej szczególną wagę nie należy utożsamiać z możliwością zmiany właściwości miejscowej w trybie art. 37 k.p.k. Jakkolwiek doszukiwać można się pewnych podobieństw wynikających

²⁵ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 10 grudnia 2003 r., sygn. II AKo 190/03, KZS 2003, nr 12, poz. 18.

²⁶ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 27 maja 2009 r., sygn. II AKo 58/09, KZS 2009, nr 6, poz. 69; postanowienie SA w Krakowie z dnia 17 lutego 2004 r., sygn. II AKa 9/04, KZS 2004, nr 2, poz. 27, z glosą J. Gurgula, Prok. i Pr. 2006, nr 11, s. 177–182.

²⁷ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 27 maja 2009 r., sygn. II AKo 58/09, KZS 2009, nr 6, poz. 69.

²⁸ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 30 marca 2004 r., sygn. II AKo 27/04, KZS 2004, nr 4, poz. 42.

²⁹ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 22 grudnia 2010 r., sygn. II AKo 179/10, KZS 2011, nr 4, poz. 39; postanowienie SA w Krakowie z dnia 25 czerwca 2008 r., sygn. II AKo 87/08, KZS 2008, nr 10, poz. 40; postanowienie SA w Krakowie z dnia 10 grudnia 2007 r., sygn. II AKo 267/07, KZS 2008, nr 2, poz. 40; postanowienie SA w Krakowie z dnia 26 października 2004 r., sygn. II AKa 134/04, KZS 2004, nr 11, poz. 13.

³⁰ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 13 lutego 2008 r., sygn. II AKo 32/08, OSA 2009, nr 8, KZS 2009, nr 9, poz. 73.

z założenia, że w interesie wymiaru sprawiedliwości leży to, aby sprawę szczególnej wagi rozpoznawał sąd bardziej doświadczony, to jednak zwrócić należy uwagę na zupełnie inne *ratio legis* art. 37 k.p.k.

Ugruntowane jest w tym zakresie stanowisko, że potrzebę przekazania sprawy innemu sądowi w trybie art. 37 k.p.k. uzasadniają jedynie takie względy, które wywierają ujemny wpływ na swobodę wyrokowania³¹. Chodzi o wyeliminowanie czynników mogących mieć negatywny wpływ na zapewnienie niezawisłości sędziowskiej w zakresie orzekania oraz stworzenie lepszych możliwości trafnego rozstrzygnięcia o przedmiocie procesu³². Innymi słowy dobro wymiaru sprawiedliwości może uzasadniać przekazanie sprawy, gdy w następstwie konkretnych okoliczności w społecznym odbiorze może powstać przekonanie (nawet błędne), że sprawa nie zostanie bezstronnie rozpoznana³³. Powinno to następować jedynie wówczas, gdy występują realnie okoliczności, które mogą zasadnie stwarzać przekonanie o braku warunków do obiektywnego rozpoznania sprawy w danym sądzie oraz o tym, że tylko przekazanie stworzy lepsze możliwości trafnego rozstrzygnięcia w przedmiocie tego procesu³⁴.

V. Szczególna zawiałość sprawy

O zawiłości sprawy może decydować zarówno jej stan faktyczny, jak i aspekty prawne dotyczące prawa materialnego, procesowego, czy też związane ze sferą postępowania karnego w sprawach ze stosunków mię-

³¹ Postanowienie SN z dnia 27 maja 1982 r., sygn. IV KO 69/82, OSNPG 1983, nr 2, poz. 18.

³² Postanowienie SN z dnia 20 stycznia 2010 r., sygn. II KO 122/09, LEX nr 570143; postanowienie SN z dnia 13 lutego 1982 r., sygn. IV KO 9/82, OSNKW 1982, nr 6, poz. 33; postanowienie SN z dnia 8 marca 2006 r., sygn. IV KO 17/06, niepubl.; postanowienie SN z dnia 27 maja 1972 r., sygn. IV KO 31/72, OSNPG 1972, nr 9–10, poz. 158; postanowienie SN z dnia 13 lutego 1982 r., sygn. IV KO 9/82, OSNKW 1982, nr 6, poz. 33.

³³ Postanowienie SN z dnia 12 lutego 2002 r., sygn. V KO 3/02, niepubl.; postanowienie SN z dnia 5 stycznia 2001 r., sygn. III KO 20/02, niepubl.; postanowienie SN z dnia 10 grudnia 1999 r. sygn. III KO 98/99, Prok. i Pr. 2000, dodatek „Orzecznictwo”, nr 3, poz. 7; postanowienie SN z dnia 12 czerwca 2003 r., sygn. IV KO 15/03, niepubl.

³⁴ Postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 1999 r., sygn. IV KO 24/99, Prok. i Pr. 2000, dodatek „Orzecznictwo”, nr 3, poz. 6; zob. również postanowienie SN z dnia 13 lipca 1995 r., sygn. III KO 34/95, OSNKW 1995, nr 9–10, poz. 68; postanowienie SN z dnia 10 grudnia 1999 r., sygn. III KO 98/99, Prok. i Pr. 2000, dodatek „Orzecznictwo”, nr 3, poz. 7; postanowienie SN z dnia 29 grudnia 1999 r., sygn. III KO 113/99, niepubl.; postanowienie SN z dnia 6 marca 2000 r., sygn. V KO 7/2000, GS 2000, nr 7–8, s. 44; postanowienie SN z dnia 4 sierpnia 2000 r., sygn. II KO 156/2000, Prok. i Pr. 2001, dodatek „Orzecznictwo”, nr 1, poz. 9; postanowienie SN z dnia 4 stycznia 2007 r., sygn. III KO 75/06, niepubl.

dzynarodowych³⁵. Chodzi m.in. o: badanie złożonej materii prawnej wymagającej analizy wielości przepisów, zwłaszcza zawartych w pozakodeksowych aktach prawnych; wyjątkowo skomplikowane metody i sposoby realizacji czynów zarzucanych; złożone relacje interpersonalne współoskarżonych w ramach zachowań przestępnych; rozstrzyganie kolizji między ustawodawstwem krajowym oraz obcym; przeprowadzanie unikalnych dowodów kryminalistycznych³⁶.

Są to sprawy wymagające skomplikowanej operacji myślowej, często przeprowadzenia wykładni norm prawnych, które nie znalazły dotychczas odbicia w judykaturze Sądu Najwyższego lub sądów apelacyjnych³⁷. Innymi słowy zawłość oznacza większy stopień trudności dowodzenia czy rozważenia sprawy, wymagający większej praktyki i doświadczenia, jakich zwykle nie mają sędziowie rejonowi, większy nie rodzajowo, ale wynikający z atypowości na tle innych spraw tego rodzaju³⁸.

W orzecznictwie zauważalna jest wyraźna tendencja do nieuwzględniania wniosków o przekazanie sprawy uzasadnianych jej szczególną zawłością. Jest to wynik nie tyle wąskiej interpretacji art. 25 § 2 k.p.k. dokonywanej przez sądy apelacyjne, co zbyt szerokiej wykładni tego przepisu prezentowanej we wnioskach sądów rejonowych. Konsekwentnie podkreśla się, że obszerność dowodowa sprawy jest kategorią odrębną od jej zawłości³⁹, stąd też sam fakt rozległości materiału dowodowego nie jest wystarczającym powodem do uznania zasadności wniosku sądu rejonowego⁴⁰.

O przekazaniu sprawy na podstawie art. 25 § 2 k.p.k. z uwagi na jej zawłość nie przesądza również:

³⁵ Zob. postanowienie SA w Katowicach z dnia 23 stycznia 2008 r., sygn. II AKo 16/08, LEX nr 399949; postanowienie SA w Katowicach z dnia 23 stycznia 2008 r., sygn. II AKo 18/08, KZS 2008, nr 7–8, poz. 88.

³⁶ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 9 grudnia 2004 r., sygn. II AKo 361/04, OSA 2005, nr 6, poz. 40; postanowienie SA w Krakowie z dnia 6 listopada 2003 r., sygn. II AKo 140/03, KZS 2003, nr 11, poz. 33.

³⁷ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 13 sierpnia 2003 r., sygn. II AKo 119/03, OSA 2004, nr 7, poz. 56; postanowienie SA w Katowicach z dnia 13 lutego 2008 r., sygn. II AKo 32/08, Prok. i Pr. 2008, dodatek „Orzecznictwo”, nr 12, poz. 35; postanowienie SA w Katowicach z dnia 19 grudnia 2007 r., sygn. II AKo 236/07, KZS 2008, nr 7–8, poz. 85.

³⁸ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 27 grudnia 2007 r., sygn. II AKo 295/07, KZS 2008, nr 1, poz. 64.

³⁹ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 19 grudnia 2007 r., sygn. II AKo 236/07, LEX nr 410405; postanowienie SA w Krakowie z dnia 10 grudnia 2007 r., sygn. II AKo 267/07, KZS 2008, nr 2, poz. 40; postanowienie SA w Krakowie z dnia 5 kwietnia 2007 r., sygn. II AKo 109/07, KZS 2007, nr 4, poz. 30.

⁴⁰ Postanowienie SA w Warszawie z dnia 7 stycznia 2004 r., sygn. II AKo 487/03, OSA 2005, nr 1, poz. 3; postanowienie SA w Katowicach z dnia 7 stycznia 2004 r., sygn. II AKo 235/03, LEX nr 120338; postanowienie SA w Krakowie z dnia 5 listopada 2003 r., sygn. II AKo 149/03, KZS 2003, nr 11, poz. 32; postanowienie SA w Katowicach z dnia 22 października 2003 r., sygn. II AKo 179/03, KZS 2004, nr 2, poz. 48.

- sama potrzeba oceny opinii biegłych oraz dokumentów związanych z obrotem papierami wartościowymi⁴¹, czy też opinii z zakresu księgowości⁴²;
- okoliczność, że czyny zarzucane oskarżonemu i innym miały wyczerpywać znamiona dwóch lub więcej przepisów ustawy karnej⁴³;
- stopień społecznej szkodliwości czynu⁴⁴;
- waga stawianych zarzutów⁴⁵;
- trudności w procedowaniu związane z zachowaniem się oskarżycielek posiłkowych⁴⁶;
- „trudności organizacyjne” i znaczne obciążenie sędziów⁴⁷;
- wielość współoskarżonych oraz duża ilość wnioskowanych dowodów⁴⁸;
- bliskość miejsca zamieszkania osób podlegających wezwaniu na rozprawę, w stosunku do siedziby sądu okręgowego⁴⁹;
- fakt większego orzeczniczego doświadczenia sędziów sądów okręgowych⁵⁰;
- brak odpowiednio zabezpieczonej dla przesłuchania świadka koronnego sali rozpraw w danym sądzie rejonowym⁵¹;
- zmienność zeznań pokrzywdzonej⁵²;
- znaczna liczba zarzucanych przestępstw i popełnienie ich na terenie kilku województw⁵³;

⁴¹ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 10 grudnia 2003 r., sygn. II AKo 213/03, LEX nr 183332.

⁴² Postanowienie SA w Katowicach z dnia 8 marca 2006 r., sygn. II AKo 44/06, LEX nr 191769.

⁴³ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 9 stycznia 2008 r., sygn. II AKo 244/07, LEX nr 410389.

⁴⁴ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 27 grudnia 2007 r., sygn. II AKo 295/07, KZS 2008, nr 1, poz. 64.

⁴⁵ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 28 listopada 2006 r., sygn. II AKo 330/06, LEX nr 203397.

⁴⁶ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 15 listopada 2005 r., sygn. II AKo 193/05, LEX nr 164599.

⁴⁷ Postanowienie SA w Lublinie z dnia 17 sierpnia 2005 r., sygn. II AKo 226/05, OSA 2006, nr 6, poz. 29; postanowienie SA w Katowicach z dnia 20 września 2003 r., sygn. II AKo 147/03, OSA 2004, nr 11, poz. 85; postanowienie SA w Katowicach z dnia 27 sierpnia 2003 r., sygn. II AKo 132/03, OSA 2004, nr 10, poz. 77.

⁴⁸ Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 9 grudnia 2004 r., sygn. II AKo 361/04, OSA 2005, nr 6, poz. 40.

⁴⁹ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 7 stycznia 2004 r., sygn. II AKo 235/03, LEX nr 120338.

⁵⁰ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 30 stycznia 2008 r., sygn. II AKo 14/08, LEX nr 399955.

⁵¹ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 19 listopada 2003 r., sygn. II AKo 197/03, OSA 2004, nr 11, poz. 87.

⁵² Postanowienie SA w Krakowie z dnia 6 listopada 2003 r., sygn. II AKo 140/03, KZS 2003, nr 11, poz. 33.

⁵³ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 21 sierpnia 2003 r., sygn. II AKo 116/03, KZS 2003, nr 11, poz. 30.

- związek sprawy z czynami objętymi postępowaniem w innej sprawie podanej kognicji sądu okręgowego⁵⁴;
- fakt, że oskarżeni zostali już raz w tej sprawie uniewinnieni⁵⁵.

VI. Postępowanie w przedmiocie zmiany właściwości rzeczowej

Argumentum a rubrica wynika, że przekazanie sprawy w trybie art. 25 § 2 k.p.k. dotyczy jedynie właściwości rzeczowej. Przepis ten znajduje się bezpośrednio po art. 25 § 1 k.p.k., który wyznacza tego rodzaju właściwość sądu okręgowego; art. 25 § 2 k.p.k. poszerza ją o sprawy przekazane w tym trybie. Nie budzi w związku z tym wątpliwości twierdzenie, że art. 25 § 2 k.p.k. nie ma zastosowania do zmiany właściwości sądu w ramach dokonania czynności sądowych w postępowaniu przygotowawczym⁵⁶. Przekazać można jedynie te sprawy, które mieszczą się we właściwości rzeczowej sądu rejonowego (art. 24 § 1 k.p.k.).

Z wnioskiem o przekazanie sprawy może wystąpić jedynie właściwy sąd rejonowy, jakkolwiek inicjatywę w tym zakresie, w trybie wskazanym w art. 9 § 2 k.p.k., mogą również wykazać strony postępowania. Zgłoszenie przez stronę wniosku o dokonanie czynności, które organ może lub ma obowiązek podejmować z urzędu, powinno być jednak traktowane jedynie jako impuls do działania i nie powoduje automatycznie obowiązku wydania postanowienia przez sąd⁵⁷.

Ustawa procesowa nie precyzuje terminu wystąpienia z wnioskiem. Teoretycznie jest to możliwe aż do ogłoszenia wyroku, z praktycznego jednak punktu widzenia optymalnym rozwiązaniem byłoby kierowanie wniosku przed otwarciem przewodu sądowego. Zasadnie zauważa się, że już na etapie wstępnej kontroli oskarżenia możliwe jest dokonanie oceny, czy dana sprawa nie cechuje się szczególną wagą lub zawilnością. Nic zatem nie uzasadnia odwołania złożenia wniosku, w szczególności, jeżeli miałyby to na-

⁵⁴ Postanowienie SA w Katowicach z 23 stycznia 2008 r., sygn. II AKo 16/08, KZS 2008, nr 10, poz. 57.

⁵⁵ Postanowienie SA w Krakowie z 10 grudnia 2007 r., sygn. II AKo 267/07, KZS 2008, nr 2, s. 40.

⁵⁶ Postanowienie SA w Lublinie z dnia 26 września 2007 r., sygn. II AKo 253/07, LEX nr 357183.

⁵⁷ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. I, Warszawa 2011, s. 263; szerzej zob. również P. Hofmański, S. Zabłocki, Meandry wykładni art. 9 § 2 kodeksu postępowania karnego, czyli jak postępować z „wnioskami” składanymi na podstawie tego przepisu, (w:) L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda (red.), W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci prof. A. Wąska, Lublin 2005, s. 645–660; D. Kaczorkiewicz, Czynności podejmowane z urzędu przez organ prowadzący postępowanie karne a wnioski uprawnionych podmiotów, Prokurator 2006, nr 3, s. 79–84.

stąpić po przeprowadzeniu postępowania dowodowego w sprawie⁵⁸. Zgłaszanie wniosków przed otwarciem przewodu sądowego powinno stanowić regułę, odpowiadającą zresztą wymogowi rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie (art. 2 § 1 pkt 4 k.p.k.).

W przedmiocie wniosku sąd wydaje postanowienie, które wymaga uzasadnienia. Jeszcze pod rządami poprzedniego kodeksu trafnie podkreślano, że wniosek o przekazanie sprawy nie powinien ograniczać się do powtórzenia treści przepisu i nie może sprowadzać się jedynie do ogólników⁵⁹. Obowiązkiem wnioskodawcy jest wykazanie szczególnej wagi lub zawiłości sprawy.

Decyzję o przekazaniu sprawy podejmuje sąd apelacyjny właściwy ze względu na siedzibę sądu rejonowego. Przekazanie może nastąpić w obrębie apelacji jedynie temu sądowi okręgowemu, w którego obszarze właściwości znajduje się sąd rejonowy występujący z wnioskiem. Oczywiście jest bowiem, że zmiana – w trybie art. 25 § 2 k.p.k. – właściwości rzeczowej, jako prerogatywa sądu apelacyjnego, nie uprawnia tego sądu do zmiany właściwości miejscowej⁶⁰. Innymi słowy, sprawa może zostać przekazana tylko i wyłącznie do sądu okręgowego, który jest nadrzędnym nad sądem, który wystąpił z inicjatywą⁶¹.

Przekazane sprawy sądowi okręgowemu jest wiążące. Sąd ten nie ma możliwości wydania postanowienia o swej niewłaściwości, chyba że w sprawie pojawiają się nowe istotne dla ustalania właściwości okoliczności⁶².

Przekazanie sprawy do rozpoznania w trybie art. 25 § 2 k.p.k. jest wiążące do prawomocnego ukończenia postępowania⁶³. Stąd też w razie uchylecia wyroku sądu okręgowego, któremu przekazano sprawę, sąd ten pozostaje nadal właściwy do jej rozpoznania i nie może sprawy zwrócić sądowi rejonowemu według zasad ogólnych⁶⁴.

Postanowienie sądu apelacyjnego w kwestii przekazania sprawy jest niezaskarżalne. Podstaw do zaskarżalności tego rodzaju orzeczeń nie daje

⁵⁸ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 30 marca 2011 r., sygn. II AKo 48/11, KZS 2011, nr 5, poz. 46; W. Jasiński, *Bezstronność sądu...*, s. 212; W. Michalski, *Właściwość i skład sądu. Wyłączenie sędziego*, Warszawa 1969, s. 10.

⁵⁹ Postanowienie SN z dnia 18 stycznia 1969 r., sygn. IV KZ 114/68, OSNKW 1969, nr 7–8, poz. 86.

⁶⁰ Postanowienie SA w Lublinie z dnia 22 marca 2006 r., sygn. II AKZ 54/06, KZS 2006, nr 9, poz. 44.

⁶¹ Postanowienie SA w Warszawie z dnia 29 czerwca 2004 r., sygn. II AKo 179/04, OSA 2005, nr 1, poz. 4.

⁶² Postanowienie SA w Katowicach z dnia 26 kwietnia 2006 r., sygn. II AKZ 292/06, KZS 2006, nr 7–8, poz. 138.

⁶³ Wyrok SA w Katowicach z dnia 26 kwietnia 2007 r., sygn. II AKA 444/06, KZS 2007, nr 11, poz. 51.

⁶⁴ Por. uchwałę SN z dnia 25 sierpnia 1967 r., sygn. VI KZP 33/67, OSNKW 1967, nr 11, poz. 115.

w szczególności art. 35 § 3 k.p.k. Zasadnie podnosi się, że przepis ten jest umieszczony w art. 35 k.p.k. nakazującym sądom badać swą właściwość i przekazywać sprawę organom właściwym, zatem odnosi się jedynie do sytuacji regulowanych poprzedzającymi go paragrafami tego artykułu. Gdyby przepis ten miał dotyczyć także sytuacji spoza art. 35 k.p.k., byłby on wyodrębniony jako samodzielny artykuł⁶⁵.

Transfer of criminal jurisdiction to other courts

Abstract

This papers touches upon the transfer of criminal jurisdiction to other courts. Examined herein are conditions that allow the transfer of jurisdiction as well as procedure applicable in cases involving such transfer. Moreover, leading trends in past judgments are indicated, as regards the said transfer. Questioned herein is the view that it is social status of participants of the proceedings, which determines whether or not a given case should be transferred to any other court because the case is of particular importance; attention is also paid to the need to continue with the principle exceptiones non sunt extendendae.

⁶⁵ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 9 lutego 2005 r., sygn. II AKz 9/05, KZS 2005, nr 2, poz. 34; zob. również postanowienie SA w Krakowie z dnia 4 marca 2003 r., sygn. II AKz 75/03, KZS 2003, nr 3, poz. 48; R. A. Stefański, Spory o właściwość..., s. 27; T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2008, s. 146.